

ROMANA BIDER

pobudnica projekta Vseposvojitev,
ki združuje varuhe spomina

Vedno so nam odprta majhna, morda najmanjša vrata, vrata srca

ZLATA KRAŠOVEC foto: PRIMOŽ LAVRE

Vsak človek je sveta zgodba. Vsako človeško trpljenje je obžalovanja vredno. Vsakdo ima pravico do groba. Vsaka žrtev si zasluži spoštljiv spomin ... Je sploh lahko kaj bolj samoumevnega od teh etičnih postulatov? In vendar se zdi, da smo kot narod otrpnili v svoji totalitarni poškodovanosti in se žrtvam ne zmoremo spoštljivo pokloniti. Reši nas lahko edinole etična prenova, katere izhodišče je bržkone v osebni katarzi, če ne doživimo kakšne kataklizme, meni Romana Bider, pobudnica Vseposvojitve, spletnega projekta, ki vsakega od nas vabi, da postanemo varuhi blagega spomina.

Sprejeti svojo zgodovino, vso, takšno, kakršna je bila, je naloga, ki nas Slovence še čaka. Veliko zamolčanega moramo še odkriti, veliko zlaganega razkriti, preden se bomo lahko kot narod spravili ne le med seboj, temveč predvsem s svojo preteklostjo, ki nam je – pa če to želimo ali ne – vsem skupna. V tej temeljni narodovi neodrešenosti se vam je porodila misel na Vseposvojitve. Kako se je to zgodilo?

Razbiram nekdanje različne impulze, ki so se ujeli v zasnutku pobude Vseposvojitve. Nekaj jih naštejem. Pred nekaj leti me je stresel bežen dogodek, ko sva se z možem hahljala ob pesmi »Hilde ni več, odšla je drugam ...«, naš študent s sicer solidnim smislom za humor pa je resignirano pripomnil: »Aha, hec narediti iz vsega, to je domet vaše generacije!« V ogledalu, ki mi ga je nastavil potomec, se uzrem kot nekdo, ki se ob vsesplošni in nevarno naraščajoči dekadenci zgolj be-

Ko se je tisti dan zvečerilo, jim je rekel: »Prepeljimo se na drugo stran!« (Mr 4, 35) Tudi pri nas je že zelo temno, morda pa gremo še na drugo stran.

bavo smeji in nemočno sodeluje v prelaganju naše preteklosti in sedanje zavozlatosti na ramena mladih rodov ...

Doma imamo skulpturo, kjer so v veliko železno ploščo vrezane oblike moških in ženskih silhuet. Razlagam si jo kot slovensko bit, krhko zaradi prestreljenosti s prazninami, ki ostajajo za pobitimi, zamolčanami, izgnanimi v naši bratomorni vojni. Naslov skulpture je *Memento* in res je kot naše spominjanje, zarjavela in zapuščena. Tu in tam med silhuetami poganja nekaj trave, v najboljšem primeru kak regratov cvet. Sprašujem se, ali bi načrtno negovanje spomina na življenjske usode prednikov iz najbolj boleče preteklosti lahko okrepilo narodovo substanco? Kakšna bi bila naša identiteta, izoblikovana ob spominu na prestano trpljenje? Bi v svetlobi tega spominjanja naš um lahko postal dojemljivejši in odpornejši proti zlorabam? (slika: Jožef Muhovič, *Memento*; detajl, 1993/94)

In še: pred izvolitvijo papeža Frančiška, spomladi 2013, je mednarodna skupnost katoliške mladine pripravila spletno akcijo *Adopt a cardinal*. Na spletni strani si vpisal svoje ime in prejel naključno izbranega kardinala v posvojitve in molitev za njegovo modro izbiro v konklavu. Našteli so več kot 550.000 posvojitve. Ena je bila tudi moja. Predstavljam si, da tako raste notranja povezanost.

V Markovem evangeliju je zapisano naslednje očarljivo povabilo: *Ko se je tisti dan zvečerilo, jim je rekel: »Prepeljimo se na drugo stran!« (4, 35) Tudi pri nas je*

že zelo temno, morda pa gremo še na drugo stran ... Tu vmes je vzniknila misel, kako bi bilo, če bi vsak od umrlih pri nas med drugo svetovno vojno in po njej imel osebne varuha spomina.

Pobudo ste poimenovali Vseposvojitve, zakaj?

Ime je morda malo čudno, ker je pač izmišljeno, ima pa zgovorne pomenske odtenke. Če ga vzamemo dobesedno, dobro kaže osnovni namen pobude, ki je v posvojitvi vseh vojnih in povojnih žrtev, ne glede na njihovo politično pripadnost. Posvojiti v tem kontekstu pomeni vzeti za svoje, torej vzeti si k srcu. Saj to breme vse teži. Vsi so naši. Vsak človek je sveta zgodba. Vse trpljenje objokovati. Vse pokopati. Vsi lahko k temu pripomoremo ...

Težke stvari, kot so vojna, trpljenje, smrt, slabotnost, lahko v nas izzovejo beg v srčno okamenlost, lahko pa priključijo sočutje in ljubezen. Morda ste v do-

kumentarnem filmu o dogajanju leta 1995 v Srebrenici opazili Srba, ki je razlagal o svojih občutkih ugodja pri ubijanju, pa tudi Srba, ki je naredil zasilen šotor ranjenim Bošnjakom in jih oskrbel s konzervami hrane. »Nekaj sekund imamo, da postanemo hudiči ali svetniki, nič več«, piše Christian Bobin. Izbira je naša, navijamo pa seveda za drugo možnost.

Širši pomen izraza Vseposvojitve meri tudi na to, da končno vzamemo za svojo vso resničnost v zvezi z našo polpreteklostjo. Kako vemo, kdaj smo v dovolj dobrem stiku z resničnostjo? Naš pogled na stvarnost je kot zemljevid, po katerem si določamo življenjsko pot. Če imamo ustrezen in natančen zemljevid, se lahko dobro orientiramo. Če pa je naš zemljevid površen, potem ne vemo, kje smo, izgubljammo se in ne najdemo svojih ciljev. Risanje in dopolnjevanje zemljevidov je naporno vseživljenjsko delo. Včasih se zgodi, da kakšna nova informacija pokaže, da moramo velik del svojega zemljevida zbrisati in izrisati na novo, kar je izjemno zahtevno. Zato se takšne informacije otepamo, jo ignoriramo ali razglasimo za lažno. Če je torej bil na našem zemljevidu več kot pol stoletja vrisan socialistični raj na zemlji, je danes podrtija velikanska. Ker pa smo ravno toliko časa navajeni goljufati tako druge kot sebe, s prenavljanjem zemljevidov še kar odlašamo. Da le ne bi prej odstavili na smetišče zgodovine.

Če pogledamo dogajanje na nacionalni ravni, se zdi, da capljamo na mestu.

Čeprav je očitno, da nas nerazčiščeni odnos do preteklosti zastruplja, spet in spet slišimo, »pustimo preteklost, ukvarjajmo se s prihodnostjo«. Vi ne čakate, da se bo kaj premaknilo na družbeni ravni. »Pri nas gre za kapilarno okužbo, zato bo moralo tudi zdravljenje biti kapilarno,« ste nekje zapisali.

Ko se kdo oglasi s »pustimo preteklost«, si to lahko prevedemo v razumljivejšo govorico, na primer: »Pustite preteklost pri miru, saj vendar vidite, kako je za nas to boleče!« Ali pa: »Dajte mir, mi imamo privilegije, povezane s starimi strukturami moči.« Oziroma natančneje: »Tišina, krademo!« Posebno obžalovanja vreden je ta prevod: »Ne prenesemo napetosti in ne znamo se zdravo odzvati na zatiranje. Naj bo kakorkoli, samo da je mir, tako in tako so vsi enaki.« Ta drža spominja na stockholmski sindrom, ko se žrtev pred agresorjem brani tako, da prevzame njegove vrednote.

Naivno bi bilo pričakovati, da bodo posledice petdesetletne sistematične indoktrinacije, osnovane na nasilju in manipulaciji, hitro in kar same od sebe izginile. Profesor Justin Stanovnik govori o *totalitarni poškodovanosti*. Poškodovanost smrdi iz vseh družbenih podsistemov, od politike, pravosodja in ekonomije, do šolstva, kulture, družboslovja, umetnosti in nena zadnje instituta družine. Sintagma *kapilarna okužba* pa sem slišala pri dr. Jožetu Dežmanu in nazorno pove, da patološkost komunizma in njegovih snovalcev pušča patološke posledice tudi v vsej naši mikrosferi. Prestrašeni ljudje so sumničavi, razpase se nezaupanje, ovaduštvo, posle-

»Nekaj sekund imamo, da postanemo hudiči ali svetniki ...« Izbira je naša, navijamo pa seveda za drugo možnost.

dična karakterna sprijenost, goljufanje in delovanje po principu »snadi se«, prost je prehod za mediokritete in režimske lizune, značilna je pasivnost, odsotnost pobud in ustvarjalnosti, vernost je stigmatizirana. Še vedno aktualno, kajne? Ali kot je nekdo na spletu parafraziral južni rek: *Lahko gre človek iz socializma, težko pa socializem iz človeka*. Brez etične prenove ne bomo nikoli prišli do uvida v vse razsežnosti polstoletnega enoumja. Izhodišče etične prenove pa je najbrž edino v osebni katarzi, če seveda ne doživimo kakšne kataklizme.

V Vseposvojitve, ki je morda začetek take osebne katarze, vstopamo kot posamezniki. Kako?

Ob osamosvojitvi smo pričakovali, da bomo do reflektirane preteklosti in narodo-

ve pomiritve prišli skozi velika politična, zgodovinska in juridična vrata. A vse te običajne demokratične poti so pri nas še zelo »v delu«. Vedno pa so nam odprta majhna, morda najmanjša vrata, lahko jim rečemo kar vrata srca. Večina ljudi, izjema so psihopati, se na trpljenje svojih bližnjih odzove s sočutjem in pripravljenostjo, da bi jim kako pomagali. To je tudi izhodiščna točka Vseposvojitve. Če bi morala poiskati ključno besedo, ki povzema smisel pobude, bi bila v središču besedna zveza *spomin trpljenja*, ki jo je tematiziral teolog Johann Baptist Metz. Piše o rešilnosti spomina in njegovega nosilca, spominjajočega se uma. Pravi, da se avtonomija uma lahko uveljavi šele v priznavanju avtoritete trpečih in da samo ta avtoriteta obvaruje um pred hoteno ali nehoteno zlorabo. Samo v umu, ki je bil izostren ob trpljenju, se lahko naseli pravičnost. S spoštovanjem zgodovinsko akumuliranega trpljenja postaja tudi um bolj dojemljiv in občutljiv. Nujnost, da se tudi trpljenju dà beseda, je pogoj vse resnice, je prepričan Metz. Ali bi bili torej pripravljeni dati v velik oklepaj vse mo-

Ker je bil na našem »zemljevidu« več kot pol stoletja vrisan socialistični raj na zemlji, je danes podrtija velikanska.

goče vojne in povojne razdvajalne okoliščine, da bi se lahko vsi najprej čim bolj spoštljivo poklonili vsemu trpljenju vseh vpletenih ljudi?

Martin Buber, filozof dialoga, pa je k Vseposvojitvi prispeval raziskavo dvojnosti človekove medsebojne drže, razlikovanje med odnosom *jaz-to* in *jaz-ti*. *Jaz* v prvem razmerju je povsem drugačen kot *jaz* v drugem. *Jaz*, ki je naravnano na *to*, torej na nekoga kot na stvar in ne kot na osebo, ostaja pri opravičevanju krvoločnosti, pri puščanju človeških ostankov v plastičnih gajbah, pri zapravljanju za brezvsebne spomenike, pri doživljajski otopelosti. *Jaz-ti* pa se srečava, se odzivava, skupaj rasteva in se razodevava v vsej svoji različnosti. Zato v Vseposvojitve vstopamo kot posamezniki v osebnem stiku z eno izmed žrtev. Zdravi in pozdravi se lahko samo človek s človekom. Šele ko bodo vsi mrtvi oživel v nas, jih bomo lahko dostojno pokopali.

Kako izberemo posvojenca? Kaj lahko storimo zanj?

Pobuda je vezana na zbirko podatkov *Smrtne žrtve med prebivalstvom RS med drugo svetovno vojno in neposredno po njej*, ki jo ureja in izpopolnjuje Inštitut za novejšo zgodovino in kjer je trenutno 99.706 imen. Če smo pripravljeni posvojiti eno od žrtev, imamo na voljo dva načina izbire. Če iščemo določeno osebo, lahko po registraciji na spletni strani www.vseposvojitve.si v rubriki *posvojitve* vpišemo njeno ime in priimek. Če je oseba na seznamu in če še ni posvojena, se nam bo prikazala povezava za posvojitve. Lahko pa se prepustimo naključni izbiri osebe. Po kliku na ustrezno polje se nam bo izpisalo ime našega posvojenca ali posvojenke. Natisnemo si lahko posvojitveni list in prek povezave s spletno stranjo Inštituta za novejšo zgodovino tudi osebni list z osnovnimi podatki o naši osebi.

In kaj lahko storimo kot posvojitelj oziroma varuh spomina?

V najširši horizont na obzorju se morda zazremo s pomočjo filozofa Emmanuela Lévinasa in njegovim pojmovanjem *srečanja z obličjem drugega*. Obličje drugega je golo in ranljivo in to nas zavezuje, da smo odgovorni drug za drugega. V tem je naša najgloblja poklicanost. Človeško dostojanstvo izhaja iz dejstva, da je *obličje drugega sled neskončnosti*, tako v smislu, da je vsak človek v odnosu do drugega presežen in ga ni mogoče obseči z našim umom, kot v smislu, da me *obličje bližnjega vodi v onkraj*, v skrajni posledici k Bogu.

Posvojene osebe dobijo prostor v našem spominu. Prižgemo jim kakšno svečko, obiščemo grob, če obstaja. Morda smo edini, ki mislimo na *tisto* ime in *tisto* življenjsko usodo, ki je bila v krutem času nasilno prekinjena, zdaj pa pušča živo sled v našem življenju. Odkrivamo, kaj nam sporoča s svojim bivanjem. Če smo verni, molimo za mir pokojnikove duše in vseh z njo povezanih oseb. Ko črpamo iz globljih plasti, se nam najbrž odpirajo globlji uvidi in poveča dovtetnost in spoštljivost do zapletenosti življenja in smrti. Tukaj bi rekli s Paulom Claudelom: »*Molče gledam in dovolim srcu, da joče ali poje v svoji govoricu.*«

Koliko posameznikov z dolgega seznama je doslej našlo posvojitelje?

Do sedaj je posvojenih 1220 žrtev, nekaj več kot en odstotek. Malo, kajne? Res sem si predstavljala, da bo odziv večji. Morda bi bilo drugače, če bi za pobudo bila kakšna institucija ali pa eminentne osebnosti. Vprašljiv je tudi medij, saj ljudje, ki se jih problematika najbolj dotika, večinoma ne uporabljajo računalnikov. Zoprna je registracija na spletni strani, a pri tako občutljivih podatkih skoraj ne gre drugače. Ne zaupamo konceptu, kjer nimamo pregleda niti nad iskrenostjo sodelovanja drugih niti nad končnimi rezultati. Marsikoga najbrž zmoti pobožnost, ki je pač ne skrivam. Ne vem. Morda je potrebno preprosto vztrajati. Gospa ddr. Marija Stanonik, ki se je v svojem delu že zdavnaj posvečala antropološkimi koreninam sprave in s svojimi iz-

biografija

Romana Bider prihaja iz Rečice ob Savinji. Študirala je primerjalno književnost in filozofijo. Bila je stevardesa in katehistinja. Njeno avtorsko delo je učbeniški komplet za pouk književnosti v prvi triadi devetletke z naslovom Buba fon in Buba gog. Poročena je s slikarjem in filozofom Jožefom Muhovičem, imata hčerko s posebnimi potrebami in sina. Živijo v Ljubljani.

kušnjami prijazno podpira pobudo, mi je predala vdanost v to, da pri takšnih stvareh »eni sejejo, žanjejo pa drugi«. Upam, da bo res tako.

Četudi je doslej posvojitev manj, kot bi pričakovali, so odmevi pomenljivi.

Odmevi tistih, ki jih je Vseposvojitev pritegnila, so vsi ganljivi. Nekaj si jih lahko preberete na spletni strani v rubriki *pisma varuhov spomina*. Prihajajo zgodbe, zahvale, blagoslovi in sporočila, ki jih lepo povzema misel gospe, ki piše: »*Prvič imam v sebi tisti dobri občutek, da lahko nekaj spremenim v zvezi z našo zgodovino.*«

Dragocenost pobude vidim v tem, da ni usmerjena na levo ali desno, ampak k dobremu. To lahko raste povsod, posebno pa tam, kjer je stiska velika. Pred leti smo z učiteljico na jezikovnem tečaju v bivši Vzhodni Nemčiji prišli do pogovora o nacizmu, spomnim se njenega sramu, ko je za svoje starše uporabila izraz

Totalitarna poškodovanost smrdi iz vseh družbenih podsistemov, od politike, pravosodja in ekonomije, do šolstva, kulture ...

Mitläuferji, sopotniki. Tej kategoriji trpečih se mi ne posvečamo. Pa čeprav je gotovo tudi pri nas veliko občutkov krivde pri tistih, ki so postali sopotniki zla ne iz prepričanja, ampak po naključju, prisiljeni ali zapeljani. Lahko da imajo danes visoke pokojnine, živijo pa s pošastmi v srcih. Morda bi jim odziv na pobudo v tihi notranji kamrici, daleč od prepirljivega sveta, prinesel nekaj miru. Oba neformalna predstavnika obeh stanovskih združenj, gospoda Stanovnika, Janez in Justin, sta se na Vseposvojitev odzvala z odobravanjem.

Četudi bi se pobuda izkazala kot zgrešena, sem trdno prepričana, da je smer – ven iz ledene dobe srca – prava. Med strašnimi posledicami terorja je tudi zatrt doživljajska odzivnost ljudi. Narod, ki ni smel jokati nad svojimi mrtvimi ali nad sabo, častiti, kar mu je sveto, misliti s svojo glavo, svobodno govoriti, slediti svojim željam, ščititi svoje dostojanstvo ... tak narod ima bolno dušo in je obsojen na hiranje. Kaj mu pri tem koristi nov spomenik?! Danes se zdi to, kar se je dogajalo, celo manj hudo, kot to, da ne iščemo načinov, kako vse doživeto preobraziti v žlahtnejše izkustvo, ga vnesti v svojo osebnost in tako obogatiti identiteto. Nekam v to smer nam kaže tudi psihiater Viktor E. Frankl, ki je razmišljal takole: »*Trpljenje samo nima smisla, a človek*

Jožef Muhovič, Memento, 1993/94; detajl, foto: J. Muhovič

Jon N. Muhovič, Osnutek e-pokopališča

Prizgane svečke pri sveti maši v uršulinski cerkvi; foto: Tatjana Splichal

Trije primeri meditacije

razpolaga z močjo duha in ima možnost, da življenje vsak trenutek napolni s smislom. Človekova naloga je, da najde trpljenju smisel.«

Kljub v načelu individualnemu pristopu se Vsesposvojitve vrašča v telo skupnosti. Posvojitelji ste med seboj povezani na različne načine. Povejte, prosim, kaj več o tem.

Zbira nas potreba po preraščanju travm z negovanjem globljih vezi s predniki, doživljamo pa tudi našo povezanost v dobri stvari, tako vsaj marsikdo piše. Domenjeni smo, da se v mislih in molitvah za žrtve povežemo ob nedeljah opoldne. Verjamem, da so to za marsikoga milostni trenutki, zame že. Pred praznikom državnosti smo kot skupina sodelovali pri pobudi *24 ur molitve za domovino*. Tu in tam se je dobro tudi osebno srečati. Do sedaj smo to storili pri dveh prelepih mašah, pri prvi decembra v Škofovih zavodih v Šentvidu z mašnikom dr. Maksimilijanom Matjažem, drugič pa konec maja v uršulinski cerkvi v Ljubljani s patrom dr. Miranom Špeličem. Obakrat je najprej vsak varuh spomina svojemu varovancu prižgal svečko in povedal nje-

V Vsesposvojitve vstopamo kot posamezniki v osebni stiku z eno izmed žrtev.

govo ime. Ob teh obredih spominjanja in posvečevanja občutki povezanosti živih in mrtvih stečejo najbolj v globino. (slika: Sveta maša pri uršulinkah; foto: Tatjana Splichal)

Na Radiu Ognjišče je bil konec januarja dan, posvečen Vsesposvojitvi, z odprtimi telefoni, in odziv je bil osupljiv, poklicalo je okrog petsto poslušalcev. Pokazala se je velika potreba ljudi po tem, da bi povedali svojo resnico – kaj se je dogajalo njim ali njihovim bližnjim, kaj vse so pretrpeli, kako so prenašali različna ustrahovanja, kako so sploh preživeli teror zapovedane resnice. Pri tem se spomnim misli Octavia Paza, da smo ustvarjeni iz besed in da svet rešiš tako, da ga poime- nuješ. Brez besed pa ostajamo neumljivi sebi in drugim.

Lahko rečete, da je vaše prizadevanje za varovanje spomina doseglo tudi mlajše generacije?

Tudi, krasno je, ko se mladi, ki so običajno tehnično spretnejši, povezujejo s starejšo generacijo in njihovim izkustvom, jim prisluhnejo, pišejo, snemajo pogovore, filme ipd. S poglobljenim doživljanjem, razmišljanjem in govorjenjem mor- da le uidemo slepoti našega časa. O svoji lepi izkušnji pri negovanju spominov mi je pripovedovala Tatjana Splichal, ki je poskrbela, da je ekipa režiserja Davida

Sipoša posnela kratek film z naslovom *Teta Mara*. Rezultat ni le to, da bodo Tatjanini otroci, vnuki in pravnuki in vsi mi vedeli za teto Maro in za usodo njenih treh padlih bratov. Filmsko zajetje tetinih spominov je takoj močnejše povežalo člane njihove širše družine. Tako se poglabljajo korenine. Osebne zgodbe ne dajejo enostavnih odgovorov, prebujajo pa našo odzivnost, ponujajo vrednot polno vsebino in odstirajo poti do skrivnosti življenja.

Se odzivite tudi na aktualne dogodke?

Na večer pred letošnjo spominsko slovesnostjo v Kočevskem rogu so lahko poslušalci Radia Ognjišče molili križev pot z varuhi spomina, ki je zdaj na voljo v radijskem arhivu ter na spletni strani in na facebooku Vsesposvojitve. Pri založbi Družina so izdali knjižico z meditacijami tega križevega pota, tretji majski številki tednika Družina pa je bila priložena podobica z molitvijo varuhov spomina. No, zadnjič sem dobila namig, da bi morda organizirali še en piknik za tiste posvojitelje, ki ne hodijo v cerkev, da se ne bodo počutili izključene. Mogoče pa res ...

Pobuda Vsesposvojitve sodeluje tudi v sklopu civilnodružbene iniciative *Resnica in sočutje*, ki s široko paleto različnih dejavnosti zaznamuje letošnjo sedemdesetletnico konca druge svetovne vojne.

V letu in pol od nastanka pobude ste se gotovo srečali z zanimivimi pričevanji posvojiteljev o tem, kaj je odločitev za posvojitve žrtve prinesla njim. Lahko podelite z nami nekaj njihovih zgodb?

Pogosto mislim na pretresljivo zgodbo gospe, ki je šele v svojih zrelih letih izvedela, da je bil njen oče eden izmed eksekutorjev v Kočevskem rogu. Šele zdaj je razumela, zakaj je bil ta oče »vse kaj drugega kot človek«, kot je rekla. Srečali sva se in pripovedovala je podrobnosti o neizmernem trpljenju, ko je bila vsa družina v pasti podivjanega in zapitega moža in očeta. A kot da to še ni dovolj hudo, ima gospa občutke krivde zaradi nje- ga. Zdaj je posvojila tri brate iz nje- zne družine, od katerih sta bila dva ubita prav v Kočevskem rogu. Pravi, da ji v molitvi zanje odleže.

Gospa, ki se je v pismu podpisala kot »*nekdanja teharska zapornica*«, je posvojila mlado dekle, s katero sta bili skupaj na Teharjah, v sobi barake številka 4. To dekle je imelo fanta, ki mu je na poti

iz Slovenj Gradca uspelo pobegniti, presrečna je bila zanj. Njo pa so neko noč skupaj z domobranci odpeljali v jamo. *»Še bi lahko pisala o grozovitem trpljenju naših ljudi,«* piše gospa.

Ganljivi so odzivi tistih, ki so postali varuhi spomina na otroke. Med njimi je tudi gospa Lenka Tevš: *»Računalnik mi ga je izbral. Najprej mi ime samo ni nič povedalo, ko pa sem še malo raziskovala, sem ugotovila, da je to pravzaprav osemletni otrok. Ta ugotovitev me je pretresla v dno duše. Le kaj je ubogi, nedolžni fantek storil hudega, da je moral umreti? Kako sta trpela njegova starša ob njegovi žalostni smrti? Kaj se je dogajalo v glavi tistega, ki je storil to grozodejstvo, sploh če se spomnim, da je fantek umrl že po uradnem koncu vojne? To me je kot mamico treh majhnih otrok zelo pretreslo. Vsak dan se v molitvi spomnim njega in njegovih staršev.«*

Mnogi sporočajo, da jim je Vseposvojitve obudila zanimanje za že pozabljene svojce, kaj vse so pri raziskovanju odkrili in kako jih to navdaja z lepi-

Narod, ki ni smel jokati nad svojimi mrtvimi (...), ima bolno dušo in je obsojen na hiranje. Kaj mu pri tem koristi nov spomenik?!

Posvojene osebe dobijo prostor v našem spominu. Prižgemo jim kakšno svečko, obiščemo grob, če obstaja ...

mi občutji. Ljudje prihajajo tudi z neresenimi ugankami, denimo s fotografijami nepoznatih oseb iz babičinega albuma. Zdaj čakamo, če se najde kdo, ki bi o njih kaj vedel. Druga gospa želi, da se spominjamo tudi sedemnajstletnega fanta, ki mu ne ve imena, ubit pa je bil blizu njihove hiše. *»Z mamom sem stala zunaj in slišala strele, ki me spremljajo še danes. Spomnim se, da je mama jokala in da smo molili.«* Marsikdo je tudi razočaran, če ne najde svojcev na seznamu žrtev ali če so podatki o njih pomanjkljivi.

Veliko jih piše, kako varovance vpletajo v svoj intimni svet. Posvojeni je umrl na isti datum, kot se je rodila varuhinja spomina ... Posvojeni je bil prav tako na ruski fronti kot varuhov oče, le da se je oče vrnil ... Posvojena mlada partizanka je živel v isti hiši kot kasnejše varuhinja, ki je znala na pamet celo pesmico o njej ...

Nekaj je tudi odzivov, da so najbrž posvojili nekoga, ki *»se je umazal«*, a sklep gre vedno v smer, da *»takšni potrebujejo le še več pozornosti in molitve«*. Pater Špelič pravi, da je poslanstvo varuha spomina v tem, da prekine krog maščevalnosti med žrtvijo in rabljem in ju poveže v ljubezni. Tako nastajajo tako imenovane *spominske trojke*.

Star judovski pregovor pravi Kdor reši enega samega človeka, reši ves svet. Morda bi lahko rekli tudi drugače: Kdor reši blag spomin enega samega človeka, reši spomin vsega naroda. Predvsem pa reši svoje srce temnih misli, obtoževanj in sovraštva. Morda si je med branjem tega zapisa kdo od bralcev zaželel, da bi to storil tudi on. Kako naj to stori?

Povabljeni na spletno stran www.vseposvojitve.si, kjer so na voljo opisi in razlage pobude, že omenjena pisma varuhov, meditacije in še marsikaj. Če bi se radi pridružili, je postopek tak: najprej se na strani registriramo, to pomeni, da vpišemo svoje ime, priimek, uporabniško ime, e-mail in geslo. Ko smo prijavljeni, lahko izbiramo med dvema načinoma izbora, o katerih sva že prej govorili. Vsak registrirani ima na voljo do deset posvojitvev, eno zase, preostale morda za pomoč tistim bližnjim, ki nimajo računalnika, pa bi želeli sodelovati. Za te sta na voljo tudi telefonska številka 041 237 717 in poštni naslov Vseposvojitvev, poštno ležeče, 1101 Ljubljana. Vsa morebitna vprašanja, priporombe, predloge, vtise in podobno lahko pošljete na spletni naslov vseposvojitvev@gmail.com.